

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Julen har sprängkraft och potential

Vikström, Björn

Published in:
Hufvudstadsbladet

Published: 24/12/2022

Document Version
Accepted author manuscript

Document License
All rights reserved

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Vikström, B. (2022). Julen har sprängkraft och potential. *Hufvudstadsbladet*, 158(347), 32-33.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202301031193>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Julens sprängkraft

Julen utgör startpunkten för en revolution som kom av sig. Julen är än idag en inspiration till kamp för rättvisa och fred.

De här två påståendena kan förefalla motstridiga, men de pekar på två lika påtagliga stråk i det arv som julevangeliets huvudperson, det lilla barnet i krubban, har lämnat efter sig: det till synes ouppnåeliga och det möjliga.

Den revolutionära potentialen

En ung oerfaren kvinna föder Guds son i ett litet stall utanför en obetydlig stad i en provins i utkanterna av det mäktiga Romarriket. De enda vittnena är hennes man, som varit på vippen att överge henne då han märkte att hon var gravid, och några fattiga herdar. En ny kung, enligt de mest hoppfulla profetiorna – den krassa realismen ser däremot bara ett utsatt barn, som snart skall bli flykting och som kommer att sluta sitt liv som dödsdömd fånge.

Jesus kastade om hierarkierna, utmanade religiösa och världsliga ledare, blåste liv i förstelnade bud, och förkroppsligade en radikal kärlek där de små och utsatta stod i fokus. Det nya rike som Jesus ville inrätta kännetecknas av att fattiga får höra ett glädjebud, hungriga får äta sig mätta, sörjande blir tröstade, och fångar för besök. Detta rike undandrar sig all kontroll och manipulation: det är på en gång något osynligt som finns nerbäddat i människornas hjärtan, och något synligt som trotsigt och oemotståndligt bryter fram överallt där rättvisa och barmhärtighet förverkligas.

Omöjligt. Orealistiskt. Överdrivet. Uppnåeligt. Farligt. Så lät omdömet redan från dem som tog avstånd från Jesus i hans samtid. Men så har det också låtit från flera av dem som sett sig som Jesus efterföljare. Revolutionen har skjutits upp på obestämd tid – eller helt ställts in. Ojämligheten och hierarkierna har bevarats i de samhällen och i de kyrkosamfund som fört vidare arvet från Betlehem, om också i en mer nyanserad form.

Kampen om arvet

Kärlekens väg förutsätter beredskap att visa sin sårbarhet. I det tjocka manifest som Anders Behring Breivik publicerade innan han utförde det grymma mordet på tiotals ungdomar på Utöya, för han en kritisk dialog med det kristna arvet och dess roll i den europeiska identiteten. Han manar till försvar av den europeiska kristna kulturkretsen, men uttrycker sitt förakt för den svaghet som Jesus representerar – med ord som väcker associationer till Nietzsches avfärdande av den kristna "slavmoralen".

Istället hänvisar Breivik tre gånger med uppskattning till berättelsen om David och Goliat, bland annat då han uppmanar studenter att resa sig upp mot alla auktoriteter som vill försvara politisk korrekthet. Dessutom använder Breivik Davids kamp mot Goliat som ett bevis på att Gud godkänner bruk av våld mot folkets fiender.

I romanen Bröderna Karamazov har Dostojevskij som bekant infogat en berättelse som är placerad i inkquisitionens Spanien. Jesus har kommit tillbaka, men tas till fånga och blir förhörd av Storinkvisitorn. Denne förklarar att Jesus tyvärr måste dömas till döden en gång till, eftersom han gör livet allt för svårt för människorna: de kan inte bära den frihet och det ansvar som Jesus uppmanar till. Enligt Storinkvisitorn behöver de i stället klara regler, övervakning och hot om straff.

Satiren är påtaglig hos Dostojevskij, men där finns också en fråga som dyker upp senare hos existentialister som Sartre och Camus: hur kan människan klara av att bära den frihet, som livet erbjuder henne?

Ambivalens

Historien erbjuder många exempel på hur fel det kan gå när någon försöker upprätta Guds rike på jorden. Revolutioner och uppror, som startat som berättigade reaktioner på förtryck och djupa sociala orättvisor, har urartat i förstörelse, hämndaktioner och i upprättandet av nya förtryckande samhällsstrukturer. Utopier mår ofta bäst av att få vara just det – utopier – utan att formaliseras i politiska program. Men då skall utopi inte förstås som en världsfrånvärd idealistisk dröm, utan som ett kritiskt korrektiv, med potential att på nytt och på nytt utmana och ifrågasätta samhällets värderingar, strukturer och hierarkier.

Dagens västerländska samhälle har påverkats av många andra influenser än arvet från barnet i krubban. Ändå vågar jag hävda att julens sprängkraft har haft en avgörande roll då slaveriet avskaffades, då mänskliga rättigheter genomdrivits, och i försvaret för jämlikhet mellan kön, etniska grupper och samhällsklasser. De som kämpat för dessa reformer har ofta hämtat sin inspiration från Bibeln, men de har ständigt varit tvungna att bemöta motstånd från representanter för statliga och kyrkliga makthavare, som tvärtom har velat bevara status quo, som de försvarat som en orubblig gudomlig ordning.

I ett längre historiskt perspektiv kan vi ändå konstatera att budskapet om alla människors jämlikhet trotsigt och envist har vällt fram, och omformat synen på förhållandet mellan representanter för olika kön, samhällsklass och etnicitet.

Eller...? Ser vi inte tvärtom i vår värld för tillfället en motsatt rörelse? Inkomstklyftorna växer, demokratiutvecklingen i världen går bakåt, auktoritära regimer får allt större inflytande – för att inte tala om kriget i Ukraina, som dagligen ger oss påminnelser om människans förmåga att skada, döda och förstöra. Alternativet att ge upp, att bli cynisk eller likgiltig, ligger ständigt på lur. Tjänar det något till att försöka verka för förändring i vår värld; för miljön, för freden, för jämlikheten och rättvisan?

Livet i hela dess bredd

Änglarna förkunnade fred på jorden med sin sång i julnatten. Men inte heller då var det mot fonden av en pastoral idyll – trots herdarna och fåren. Palestina var en provins som de romerska erövrarna styrde med hård hand, och lydskonungen Herodes sägs skoningslöst ha låtit mörda barnen i staden för att bli av med den nya kungen. Julen visar fram livet i hela dess bredd: fred och kärlek konfronteras med förtryck och utstuderad grymhet.

Jag tror att en orsak till att julen fortsätter att locka och utmana oss är att den bortom all ytlig kommersialism pekar mot något djupt allmänmänskligt: längtan efter helhet och stabilitet i en tillvaro präglad av splittring och utsatthet. Julen aktualiserar ett kärleksbudskap som vi intuitivt känner vara äkta och gott, men som samtidigt alltid är hotat och ifrågasatt. Julen vittnar om en kraft i tillvaron som vill utmana och inspirera oss att verka för fred och trygghet, samt för rättvisa och jämlikhet. ”Till hög, till låg, till rik, till arm, kom helga julefrid...”

Julens frestelse är att vi kapslar in oss, skapar mysiga små hörnor, och klipper av banden till världen runt omkring. Julens möjligheter ligger i att vi med öppna ögon tar in livets utsatthet, och kanske till och med ser något av oss själva i det lilla barnet, som ännu har alla möjligheter kvar. Också vi har friheten att välja vad vi vill eftersträva; ljus eller mörker. Alternativen är sällan svartvita, men vi skall värja oss för undanflykter som vill relativisera och suddas ut skillnaden mellan det som bygger upp och det som splittrar och förstör.